

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1603

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 975

Kitap Adı: Minyatürlerle Osmanlı'da Dini Hayat (16-17. Yüzyıl)

Book Title: Religious Life in the Ottoman Empire (16th-17th Centuries) Through Miniatures

ISBN: 978-625-5576-29-3

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576293

Yazar | Author: Farjana Akter | orcid.org/0000-0002-8640-0675

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 295

Yayın Tarihi | Publication Date: Mayıs | May 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR | Dilek Özcan

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAX | Din ve sanat | Religion and the arts

BISAC: REL067130 | Din / İslam / Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRAX | Din ve görsel sanatlar | Religion and the visual arts

LC: BP63.O8 | Osmanlı'da İslam ve dini yaşam | Islam in the Ottoman Empire

Atıf Bilgisi | Cite as: Akter, Farjana. *Minyatürlerle Osmanlı'da Dini Hayat (16-17. Yüzyıl)* Ankara: Fecr Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: + 90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Minyatürlerle Osmanlı'da Dini Hayat

(16-17. Yüzyıl)

Dr. Farjana AKTER

Yazar Hakkında | About the Author

Farjana AKTER

1986 Yılında Bangladeş'te doğdu. Dhaka Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2009 yılında lisans ve 2011 yılında Yüksek lisans öğrenimini tamamladı. Aynı yılında (2011) Asian University of Bangladeş'te İslam Tarihi ve Medeniyeti bölümünde Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. 2025 yılında Ankara Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalından "16 – 17. Yüzyıl Osmanlı'da Dini Hayat İçerikli Minyatürler" başlıklı tezi ile Doktorasını tamamladı.

Born in Bangladesh in 1986. Graduated from Dhaka University, Faculty of Theology in 2009 and completed Master's in 2011. In the same year (2011), she started working as a Lecturer in the Department of Islamic History and Civilization at the Asian University of Bangladesh. In 2025, she completed her PhD at Ankara University, Department of Islamic History and Arts with her thesis titled "Miniatures with Religious Life Content in 16th-17th Century Ottoman Empire."

Kitap Hakkında

Minyatürlerle Osmanlı'da Dini Hayat (16-17. Yüzyıl)

Osmanlı'da din, yalnızca ibadetle sınırlandırılmayıp; Hukuk, eğitim ve düzenli yaşam gibi pek çok alana yayılan kapsamlı bir sistem olarak işlevsellik görülmüyordu. Bu çok yönlü sistem, dönemin görsel sanatlarında, özellikle minyatürlerde belirgin biçimde yansımıştır. Minyatürlerde camiler, sıbyan mektebler, vaazlar ve halkın ibadet sahneleri detaylıca resmedilirdi. Temizlik ritüelleri, hamam kültürü ve hijyen anlayışına dair betimlemeler, İslam'ın temizlik prensiplerinin Osmanlı toplumunda nasıl yaşandığını göstermektedir. Eğitim ve ahlaki değerler de minyatürler vasıtasıyla aktarılırdı. Okul sahneleri, öğretmenler ve öğrenciler, Osmanlı'da dini eğitimin önemini vurgularken, eğlence ve günlük yaşam sahnelerinde ahlaki kuralların işleyişi gözlemlenirdi. Hukuk ve adalet konusunda ise, suç ve cezanın dini temelli hukuk anlayışıyla nasıl uygulandığına dair sahneler dikkat çekerdı. Kadı mahkemeleri, infazlar ve ceza uygulamalarını içeren minyatürler, Osmanlı adalet sisteminin dini kurallarla nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra, minyatürlerde Osmanlı padişahlarının dini ve siyasi ritüelleri de betimlenirdi. Tahta çıkış törenleri, halifelik vurguları, dini merasimler ve padişahın dini mekanlarla ilişkisi gibi sahneler, Osmanlı yönetiminin dini meşruiyetini güçlendirme çabasını yansıtır. Osmanlı Devleti'nde din, yalnızca bireysel bir inanç meselesi olmanın ötesinde, devletin yönetim anlayışının da temel taşlarından biriydi. Ayrıca, Osmanlı minyatürleri savaşın sadece askeri yönünü değil, fetih sonrası düzenin kuruluşu ve esirlere muameleyi de gösteren tarihi belgelerdir. Bu minyatürler, Osmanlı'nın savaş ve fetih anlayışını, esir tutumunu ve devletin genişleme sürecini anlamamıza yardımcı olan önemli sanatsal ve tarihi kaynaklardır. Bu çalışma, Osmanlı minyatürlerinin sadece sanatsal bir ifade olmadığını, aynı zamanda dönemin dini yaşamını yansıtan güçlü tarihi belgeler olduğunu göstermeyi amaçlar. Minyatürlerdeki imgeler ve sahneler, Osmanlı toplumunun dinle ilişkisini ve dinin günlük yaşamdan devlet yönetimine kadar olan etkisini anlamamıza katkı sağlayan değerli kaynaklardır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Minyatür; Dini Hayat; İnanç ve İbadet; Günlük Yaşam; Savaş; Esir; Dini Ritüeller; Siyasi Ritüeller; Sanat ve Tarihî Belge.

About the Book

Religious Life in the Ottoman Empire (16th-17th Centuries) Through Miniatures

In the Ottoman Empire, religion was not limited to worship alone, but was seen as a comprehensive system that extended to many areas such as law, education and orderly life. This multifaceted system was clearly reflected in the visual arts of the period, especially in miniatures.

Miniatures meticulously depicted mosques, Quranic schools, sermons, and the public's acts of devotion. Illustrations of cleansing rituals, bathhouse culture, and hygiene practices reveal how Islamic principles of cleanliness were observed in Ottoman society. Education and moral values were also conveyed through miniatures. Scenes of schools with teachers and students highlighted the significance of religious education in the Ottoman world, while depictions of entertainment and daily life showcased the application of moral codes. Regarding law and justice, scenes illustrating the religious basis of Ottoman legal understanding, including qadi courts, executions, and punishments, are noteworthy. These miniatures demonstrate how religious rules shaped the Ottoman justice system. Furthermore, miniatures portrayed the religious and political rituals of Ottoman sultans, such as enthronement ceremonies, displays of the caliphate, religious processions, and the sultan's interactions with religious sites. These scenes reflect the Ottoman administration's efforts to reinforce its religious legitimacy. In the Ottoman State, religion was not just a personal matter of faith but a fundamental pillar of the state's governing philosophy.

Moreover, Ottoman miniatures serve as historical documents that illustrate not only the military aspects of warfare but also the establishment of order after conquests and the treatment of captives. These miniatures are significant artistic and historical resources that aid in understanding the Ottoman perspective on war and conquest, their attitude towards prisoners, and the state's expansion process. This study aims to demonstrate that Ottoman miniatures were not merely artistic expressions but also powerful historical documents reflecting the religious life of the era. The images and scenes within these miniatures offer valuable insights into the Ottoman society's relationship with religion and its pervasive influence from daily life to state governance.

Keywords: Ottoman Miniature; Religious Life; Belief and Worship, Daily Life, Warfare, Captive, Religious Rituals, Political Rituals, Art and Historical Document.

Çok Kıymetli kayınvalidem Layla Haque'ye

KISALTMALAR

A.	III. Ahmed Kitaplığı
AEÜSBED	Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
B.	Bağdat Kitaplığı
Bkz	Bakınız
BL	British Library
BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivi
DCBL	Dublin Chester Beatty Library
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
E.H.	Emanet Hazinesi
H.	Hazine
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İÜK	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
LBM	Londra British Museum
OBL	Oxford Bodleian Library
PBNF	Paris Biblioteque Nationale France
R.	Revan Kitaplığı
STY	Sanat Tarihi Yıllığı
SK	Süleymaniye Kütüphanesi
T.	Türkçe
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TİEM	Türk ve İslam Eserleri Müzesi
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
vr	Varak

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	9
ÖN SÖZ.....	11
GİRİŞ.....	13
Minyatür Sanatı	13
Osmanlı Minyatür Sanatı	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
GÜNLÜK HAYATTA DİNÎ İÇERİKLİ MİNYATÜRLER.....	31
1.1. İnanç ve İbadet.....	31
1.1.1. Namaz Kılmak ve Dua Etmek	31
1.1.2. Kur'an-ı Kerim Okumak	39
1.1.3. Türbe Ziyareti	46
1.1.4. Sünnet Olma	52
1.1.5. Kurban Kesmek	56
1.1.6. Hasta Ziyareti	58
1.2. Temizlik	62
1.3. Eğitim.....	65
1.4. Giyim Kuşam	73
1.4.1. Kadın Giyimi.....	74
1.4.2. Erkek Giyimi	79
1.5. Yardımlaşma	81
1.6. Ahlak ve Âdab-ı Muâşeret	85
1.6.1. Yemek Âdabı.....	87
1.6.2. Ahlaka Muğayir Davranışlar	94
1.7. Hukuki Muamelat.....	96
1.7.1. Şikayet	97
1.7.2. Ceza	102
1.8. Ölüm ve Sonrası	109
1.8.1. Ölüm	110
1.8.2. Kiyamet.....	112
1.8.3. Mahşer Günü.....	121
1.8.4. Cennet ve Cehennem	126
1.9. Oyun ve Eğlence.....	134
1.9.1. İzin Verilen Oyun ve Eğlence.....	135
1.9.1.1. Musiki.....	135
1.9.1.2. Sportif Faaliyetler	138
1.9.1.2.1. At Yarışı	138

1.9.1.2.2. Güreş.....	142
1.9.1.2.3. Okçuluk.....	146
1.9.1.2.4. Avlanma.....	149
1.9.2. İzin Verilmeyen Oyun ve Eğlence.....	153
1.9.2.1. Hayvan Dövüşleri.....	154
1.9.2.2. Şarap Eşliğinde Kadınlı- Erkekli Eğlence.....	158

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞTA DİNÎ İÇERİKLİ MİNYATÜRLER.....	161
2.1. Esir Meselesi.....	162
2.1.1. Müslüman Devletlerden Alınan Esirler	162
2.1.2. Gayrimüslim Devletlerden Alınan Esirler	175
2.2. Yağmacılık Yapılmaması.....	181
2.3. Fethedilen Yerde Ezan Okunması.....	185
2.4. Bayrak Olgusu	190

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNÎ MİMARİ İÇERİKLİ MİNYATÜRLER	207
3.1. Dinî Mimari.....	207
3.1.1. Cami.....	207
3.1.2. Kâbe.....	218
3.1.3. Türbe	221
3.2. Sivil Mimari.....	228
3.3. Mimari Süslemeler	231

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HANEDAN RİTÜELLERİNDE DİNÎ İÇERİKLİ MİNYATÜRLER.....	239
4.1. Bayramlaşma.....	239
4.2. Cenaze Merasimi.....	244
4.3. Cülus Töreni.....	253
4.4. Cuma Selamlığı	256
4.5. Elçi Kabulü.....	261

SONUÇ	269
--------------------	------------

KAYNAKÇA.....	275
----------------------	------------

EKLER	287
--------------------	------------

DİZİN.....	289
-------------------	------------

ÖN SÖZ

Dünya tarihinin ilerleyişini değiştiren Osmanlı yaklaşık 600 yıl boyunca hem siyasi alanın hem de Türk-İslam kültür alanının temsilcisi olmuştur. Büyük bir coğrafyada hüküm sürmüş olan Osmanlı'da meydana gelen çeşitli sorunlara rağmen geçmiş Türk devlet ve topluluklarında olduğu gibi sanatın çeşitli dalları ile ilgilenilmiş ve minyatür alanında da önemli eserler verilmiştir.

Giriş ve dört bölümden oluşan çalışmamızda minyatürler ışığında Osmanlı'nın dini hayatı araştırılmıştır. Girişte, minyatürün doğuşundan Osmanlı'da minyatür sanatını değinilmiştir. Birinci bölümde, Osmanlı'da gündelik hayatta ibadet, eğitim, giyim kuşam, yardımlaşma, hukuk ve eğlence yani yaşamın bütün alanlarında dinin etkisi minyatürler izin verdiği ölçüde sorgulanmıştır. İkinci bölümünde savaşta din konulu minyatürler bir bütün olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, dini ve sivil mimari konulu minyatürler değerlendirilirken süslemelerde dinin etkisi de minyatürler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde hanedanda siyasi ve dini ritüeller konulu minyatürler ele alınmıştır.

Bu çalışmanın tamamlanması sürecinde sevgili danışmanım Prof. Dr. Halide ASLAN hocamın desteğini, bilgisini ve özellikle sabrını benden asla ama asla esirgmeden, bana yapmış olduğu tüm katkılardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ders döneminden itibaren rahatlıkla kapılarını çaldığım ve desteklerini gördüğüm Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN, Doç. Dr. Ökkeş Hakan ÇETİN hocalarıma teşekkür ederim. Savunma sürecindeki değerli katkıları ve destekleri dolayısıyla Prof. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU ve Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR hocalarıma teşekkür ederim. Çalışma için minyatürü sağlayan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi yetkililerine, Topkapı Sarayı Daire Başkanı İlhan KOCAMAN, Türk ve İslam Eserler Müzesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığından Ali Rıza ALTUNEL, Diyanet İşleri Başkanlığından vaiz Ayşe Nur AVCI ve İsmail TEZ'e saygılarımı sunarım.

Ayrıca yapmış olduğum bu çalışmada en az benim kadar emeği geçen kıymetli eşim Shakil AHMED'e minnettarım. Son olarak her zaman "sen yaparsın" diye moral veren çocuklarım Jawad Ashfaq NAVİD ve Fayza Fariha SUMAYA, kayınpederime, anne ve babama ve rahmetli kayınvalideme de burdan teşekkür etmek isterim.

Farjana AKTER